

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI NAUKOWEJ: *OBcy. INNY. TAKI SAM W PSYCHOTERAPII*

Konferencja Trzech Sekcji

Organizatorzy: Sekcja Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Sekcja Naukowa Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego oraz Sekcja Naukowa Terapii Rodzin Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego.

Kraków 20–22 października 2017

A report on the scientific conference. Stranger. Different. This same in psychotherapy

The conference of the three sections.

Organizers: The Psychotherapy Section of the Polish Psychology Society, the Scientific Section of Psychotherapy of the Polish Psychiatric Society and the Scientific Section of the Therapy of Families of the Polish Psychiatric Society.

Cracow 20–22 October 2017

Bericht zur wissenschaftlichen Konferenz: Fremder. Anderer. Der selbe in Psychotherapie.

Konferenz der Drei Sektionen.

Veranstalter: Sektion der Psychotherapie der Polnischen Gesellschaft für Psychologie, Wissenschaftliche Sektion der Psychotherapie der Polnischen Gesellschaft für Psychiatrie und Wissenschaftliche Sektion der Familientherapie der Polnischen Gesellschaft für Psychiatrie.

Krakau, vom 20. bis zum 22. Oktober 2017

W dniach 20–22 października 2017 r. w Krakowie odbyła się wspólna XIII konferencja Sekcji Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Sekcji Naukowej Terapii Rodzin Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego oraz Sekcji Naukowej Psychoterapii Polskiego Towarzystwa Psychiatrycznego na temat „Obcy. Inny. Taki sam w psychoterapii”.

Jak zapowiedział we wstępie w imieniu Komitetu organizacyjnego Maciej Piłecki: „Trójkonferencja to konferencja pluralistyczna, przepojona duchem wzajemnego szacunku tych, którzy nie boją się dialogu. Jest to spotkanie uprawiających psychoterapię osób, które nie unikając ryzyka inspiracji gotowe są zmieniać swój sposób myślenia i psychoterapeutycznej pracy”. Taki cel oraz atmosfera towarzyszyły szczególnie tegorocznym spotkaniom. Konferencja, jak co roku, zgromadziła specjalistów z dziedziny psychiatrii, psychoterapii, psychologii, medycyny, socjologii, teologii, świata medialnego. Przedstawiciele różnych szkół, kierunków, podejść w psychoterapii przez trzy dni, przy udziale około 500 uczestników przedstawiali

swoje poglądy, prezentowali własny warsztat pracy, dzielili się doświadczeniem w omawianym obszarze.

W czasie konferencji odbyło się pięć sesji plenarnych z wykładami i panelami dyskusyjnymi (łącznie 13 wykładów). Zorganizowano 15 sesji tematycznych zawierających aż 47 wystąpień. Tematy dotyczyły następujących zagadnień: Obcy we własnym ciele i umyśle; Superwizja – jaka i dla kogo?; Transseksualność, transpłciowość i nonkonformizm płciowy; Jak to się wydarzyło? Zjawisko zmiany i skuteczność psychoterapii. Perspektywa badawcza; „Z bliskiego obcy”, o zmianie relacji bliskiej na obojętną/wrogą; Podstawowe systemy emocjonalne a psychoterapia; Polscy psychoterapeuci wobec problematyki gender; Najnowsze trendy badawcze w psychoterapii; Obcy, inny, taki sam. W rodzinie; Terapeuta wobec obcości śmierci i umierania; Neuronauka dla klinicystów. Do czego potrzebna jest neuronauka psychoterapeucie?; Obcy/swój w psychoterapii grupowej; Inny, obcy, taki sam? Psychoterapia wobec różnorodności seksualnych i płciowych; Psychoterapia wobec wierzeń religijnych, światopoglądu i tożsamości terapeuty; Nie ma obcych dla CBT.

Ponadto odbyły się 4 sesje krótkich wystąpień zawierające 15 referatów. Toczyły się 2 dyskusje panelowe z udziałem terapeutów skupione wokół tematów: „Zmiana jako «obcy w psychoterapii»” oraz „myśli Innego w umyśle psychoterapeuty i co z tego wynika dla praktyki”. Poprowadzono 41 warsztatów podzielonych na 5 bloków. Odbyła się 1 sesja posterowa z 6 prezentacjami. Uczestnicy mogli wziąć udział we wszystkich wykładach plenarnych oraz dyskusjach panelowych z udziałem prelegentów. Każdy również mógł wziąć udział w sesji krótkich wystąpień lub w jednym z warsztatów. Taka formuła konferencji pozwoliła na zdobycie w większym stopniu osobistego i praktycznego doświadczenia ale ograniczyła dyskusję, w szerszym gremium. Z powodu dużej ilości wystąpień ograniczę się do skrótego przedstawienia wykładów plenarnych oraz czterech wystąpień w ramach X i XIV sesji tematycznej, które cieszyły się dużym zainteresowaniem uczestników.

Konferencja rozpoczęła się w kinie Kijów w piątek, wręczeniem certyfikatów Psychoterapeuty PTP. W tym dniu odbyły się dwie sesje plenarne. Prof. dr hab. Andrzej Nowak wygłosił referat na temat: „Swoi i Obcy: perspektywa psychologii społecznej”. W wykładzie przedstawił teorie i wyniki badań dotyczące przetwarzania informacji o swoich i obcych, poczynając od koncepcji i wyników klasycznych, pokazujących podstawowy charakter podziału na swoich i obcych, faworyzowania własnej grupy i obniżania oceny obcych. W dalszej części przybliżył nowsze koncepcje i wyniki badań, ukazujące poznawcze efekty faworyzowania grupy własnej, w tym narcyzmu grupowego. Ks. prof. dr hab. Andrzej Kłoczowski poprowadził drugi wykład pt.: „Jeżeli w waszym kraju osiedli się przybysz... (biblijny komentarz do polskich sporów)”. Wystąpienie dotyczyło tego, jakie przesłanie etyczne – odnośnie głośnego sporu o przyjmowanie bądź odrzucanie uchodźców – *zawarte jest klasycznych tekstach biblijnych tak Starego jak i Nowego Testamentu*. Sesji przewodniczyli mgr Iwona Kozłowska-Piwowarczyk oraz dr hab. Maciej Pilecki.

Drugiej sesji plenarnej przewodniczyli: prof. dr hab. Jerzy Samochowiec oraz prof. dr hab. Bogdan de Barbaro. Zawierała również dwa wystąpienia. Pierwszy odczyt dr hab. Marcina Napiórkowskiego na temat: „Wojny kebabowe. Mity o obcych i rytuały plemienne we współczesnej Polsce”. Społeczne tworzenie Obcego jest jed-

nym z klasycznych zagadnień antropologii kulturowej. Antropolodzy na całym świecie uwielbiają kolekcjonować dziwaczne wyobrażenia o obcych, rytuały związane z ochroną przed nimi, tańce wojenne i skomplikowane ceremonie godowe łączące plemiona. Wykładowca mierzył się w nowy sposób z tematem wokół odpowiedzi na pytania: Co byłoby, gdyby wypracowane w „egzotycznym terenie” narzędzia zastosować do opisu współczesnego i bliskiego nam świata? Co zobaczymy, kiedy współczesne legendy miejskie o psim mięsie u „Chińczyka” i wojny kebabowe spróbujemy zrozumieć jak mity o ludożercach albo plemienne obrzędy inicjacyjne? Z czego składają się współczesne polskie wyobrażenia obcości? W jaki sposób konstruujemy Innego, by zarazem cementować bezpieczne granice tego, co nasze?

Drugi wykład wygłosili prof. dr hab. Jacek Bomba i dr n. med. Krzysztof Szwajca: „Czy psychoterapią można zmienić społeczeństwo? Refleksje nad możliwością dialogu z perspektywy wieloletniej pracy grupowej”. W drugiej połowie ubiegłego wieku psychoterapeuci, przede wszystkim z nurtu humanistycznego, proponowali posłużenie się pracą grupową z politykami w sytuacji zagrożenia konfliktem, nawet międzynarodowym. Oczekiwano, że dialog taki, jakim osiąga się cele terapeutyczne w leczeniu osób z zaburzeniami psychicznymi, może doprowadzić do rozwiązania konfliktów o innej naturze. Propozycje te nie spotkały się z zainteresowaniem polityków. Wykorzystanie teorii leżących u podstaw psychoterapii zachęca do wykorzystania metody psychoterapeutycznej do rozwiązania konfliktowym problemów. Zwłaszcza takich, które mają zakorzenienie w przeszłości.

Na zakończenie pierwszego dnia spotkania odbyła się projekcja filmu dokumentalnego „Aleppo. Notatki z ciemności” w reżyserii Wojciecha Szumowskiego.

W sobotę zajęcia odbywały się w Centrum Dydaktyczno-Kongresowe UJ CM, ul. Św. Łazarza 16. Trzeciej sesji plenarnej, w której wysłuchano trzech wystąpień, przewodniczyli prof. Jerzy Aleksandrowicz i prof. Dov Aleksandrowicz z Izraela. Wykład prof. Dova Aleksandrowicza „Przeciwprzeniesienie dawniej i dziś” dotyczył zmian w pojmowaniu pojęcia przeciwprzeniesienia w ciągu stulecia psychoanalizy. Dziś pojęcie przeciwprzeniesienia dotyczy całości stosunku uczuciowego między terapeutą a pacjentem. Nowe szkoły psychoterapii humanistycznej albo egzystencjalnej, inspirowane przez filozofię „Ja i Ty”, i szkoła psychoanalizy „intersubiektywnej”, podkreślają wzajemność stosunku w przeciwieństwie do modelu Freuda „chirurga psychicznego”, stosującego interwencję terapeutyczną do relatywnie biernego pacjenta.

Prof. dr hab. Maria Beisert wygłosiła referat „Obcy w terapii zaburzeń preferencji seksualnych”. Celem wystąpienia było zwrócenie uwagi na dwa współwystępujące aspekty procesu terapii zaburzeń preferencji seksualnych: różnice i podobieństwa systemu wartości, strategii działania, doświadczeń, cech pacjenta i terapeuty. Świadomość różnic między tymi dwiema osobami pozostającymi w interakcji (ostatecznie dobrowolnej) i oddziaływującym na siebie przez czas dłuższy jest czymś oczywistym dla nich samych i dla osób z zewnątrz. Podkreślanie tych różnic i płynących z tego powodu konsekwencji stało się w literaturze przedmiotem rozważań, przy okazji podejmowania takich tematów jak: wypalenie zawodowe terapeuty, ryzyko jego wtórnej traumatyzacji, skuteczność działań terapeutycznych. Tymczasem traktowanie procesu terapii z perspektywy podobieństwa ich uczestników poszerza i możliwości działania terapeuty i zwiększa możliwości skorzystania z tych działań przez pacjenta.

Prof. dr hab. Irena Namysłowska poprowadziła wykład na temat „Inny we mnie”. Wystąpienie stanowiło refleksję oraz zachęcenie do dyskusji nad tezą, że akceptacja Innego w świecie zewnętrznym zależy w dużej mierze od zgody na i akceptacji Innego w nas samych, czyli w naszym świecie wewnętrznym. Autorka odwołała się do długoletniej pracy psychiatry i psychoterapeuty, a także do literatury głównie Josepha Conrada (*Lord Jim*), Wiliama Szekspira (*Makbet*, *Otello*) i innych. Wyraziła nadzieję, że dzięki rozpoznaniu i akceptacji Innego w sobie psychoterapeuci staną się bardziej tolerancyjnymi ludźmi.

Czwarta sesja plenarna zawierała trzy wystąpienia. Prof. dr hab. Katarzyna Prot-Klinger wystąpiła z wykładem: „Odmieśni czy tacy sami? O podobieństwach i różnicach pacjentów”. Postawione w temacie pytanie w kontekście psychoterapii prowadzi do rozważań: czym jest diagnoza psychiatryczna (psychologiczna)? Wraz ze wzrostem ilości jednostek chorobowych wzrasta ilość psychoterapii coraz bardziej ukierunkowanych na określone zaburzenie. Badania jednak pokazują, że dobieranie specyficznych psychoterapii dla określonego zaburzenia nie podwyższa jej skuteczności. W psychoterapii grupowej dyskutowana jest koncepcja homogeniczności *versus* heterogeniczność grupy. Przykładem trudności w akceptowaniu różnorodności w wymiarze terapeutycznym jest zanik lub degeneracja formy leczenia w postaci społeczności terapeutycznej. W wymiarze społecznym widzimy to w konfliktach wokół akceptacji bądź odrzucenia „innego”. Podstawową metodą terapeutyczną w społeczności terapeutycznej jest duża grupa. Wychodząc z doświadczenia terapeutycznego społeczności można zastanawiać się, na ile metoda pracy dużą grupą może spełniać funkcje diagnostyczne i leczące w odniesieniu do procesów społecznych w dużej skali.

Prof. dr hab. Katarzyna Schier przybliżyła zagadnienie: „Ciało jako obcy. Refleksja na temat relacji psychika – ciało w psychoterapii”. W ramach wystąpienia dokonała analizy problemu doświadczania cielesności w procesie psychoterapii. Próbowała ocenić znaczenie doświadczania cielesności w relacji pacjent – psychoterapeuta w kontekście skuteczności psychoterapii. Oparła się na wynikach badań na temat związku pomiędzy interpersonalnymi doświadczeniami traumatycznymi i spostrzeganiem oraz przeżywaniem własnego ciała. W tym rozumieniu może ono stawać się nie tylko „niewidzialnym”, ale także „obcym”. Rozważania dotyczyły poszukiwania odpowiedzi na pytanie: dlaczego psychoterapeuci często funkcjonują w kontakcie z pacjentami jako osoby „bezcieleśne”?

Dr n. med. Gustaw Sikora poprowadził wykład pt. „«Obcy» w nas samych. Drugi człowiek – obcy czy taki sam? Próba psychoanalitycznego spojrzenia na «obcość» i «identyczność»”. Przypomniął, że „obcość” ma dwa znaczenia. Określamy nim to co nieznanne lub to czego nie akceptujemy. Oba te znaczenia często się przeplatają i nakładają na siebie. Szczególne znaczenie ma to w naszym postrzeganiu samych siebie; co w nas uznajemy za obce, czego o sobie nie wiemy a czego nie akceptujemy i nie chcemy wiedzieć. Rozważanie poprowadził w ramach teorii psychoanalitycznej rozpoczynając od poglądów od Freuda po myśl współczesną. Zwrócił uwagę na pojęcie relacji i szerzej nad funkcjonowaniem tych zjawisk w grupie. Omawiał zjawiska w kontekście kulturowym i politycznym. Odnosił się do fantazji o „identyczności” oraz jej funkcji jako antytezy „obcości” pozwalającej zanegować lęk przed nieznanym i innym. Sesji przewodniczył psychoterapeuta mgr Krzysztof Klajs.

Piąta sesja plenarna prowadzona była przez dra hab. Macieja Pileckiego. Jako pierwszy dr. n. med. Cezary Żechowski poprowadził wykład: „O projekcji zła moralnego do biedy”. Odwołał się do teorii Melanii Klein, według której w mechanizmie projekcyjnej identyfikacji fragmenty *self* oraz wewnętrznych obiektów zostają odczepione i wyprojektowane na obiekt zewnętrzny. Obiekt ten jest od tej pory utożsamiany z wyprojektowanymi fragmentami, podlega kontroli i zawłaszczeniu. Następnie przywołał filozoficzną koncepcję Michela Foucaulta, który stwierdza że konstytuowanie się podmiotu nieuchronnie związane jest z procesem ujarzmiania, wytwarzaniem podległości oraz dyscyplinowania. W swojej pracy przedstawiał jak kształtowanie się tożsamości zbiorowej może być uwikłane w procesy wykluczenia i projekcji na grupy społecznie słabsze lub mniejszościowe. Istotne znacznie posiada tu projekcja moralnego zła, a więc przypisywanie określonym grupom społecznym złych intencji, braku moralności, szkodliwości społecznej, niedorozwoju. Grupami szczególnie narażonymi na tego rodzaju projekcje są mniejszości etniczne i narodowe, migranci, LGBT, młodzież, osoby przeżywające kryzysy psychiczne, ludzie starsi a także ludzie. W wystąpieniu prelegent odniósł się do koncepcji „relacji folwarcznej” autorstwa Andrzeja Ledera oraz koncepcji „wiktyimizacji biedy w globalizującej się ekonomii” Blakwella i Dizadji.

Mgr Anna Dziubińska-Starska oraz mgr Hanna Pinkowska-Zielińska poprowadziły wykład na temat: „Tworzenie trzeciej pozycji w parze – przykłady kliniczne”. Zdaniem terapeutek zmieniła się problematyka, z którą obecnie zgłaszają się pary do terapii. Wcześniej zgłaszane trudności bardziej dotyczyły wątków komunikacyjnych. Obecnie problemy pary koncentrują się wokół ograniczonych umiejętności bycia w relacji. Stąd też coraz częściej terapeuci systemowi pracując z parami sięgają po rozumienie analityczne. Terapeutki przedstawiły na przykładach klinicznych rozumienie procesu terapeutycznego zwracając uwagę na wpływ indywidualnej organizacji *self* na charakter tworzonego związku oraz proces tworzenia stanu umysłu pary.

Terapeuta mgr Wojciech Hańbowski w wykładzie: „Odzyskiwanie godności. Niezwykłe przypadki wojenne i zwykłe zdarzenia z terapii” opowiedział historię niezwykłej współpracy oficera armii radzieckiej, która wyzwoliła szpital w Obrzycach z niemieckim pacjentem lekarzem. Ta współpraca była pierwszym, naturalnym załączeniem społeczności terapeutycznej na terenie Polski. W interesujący sposób przedstawił w wystąpieniu materiał kliniczny z sesji psychoanalitycznych i zilustrował wyjście z impasu o odzyskanie przez pacjenta i terapeutę receptywnych aspektów umysłu.

W ramach sesji tematycznej „Psychoterapia wobec wierzeń religijnych, światopoglądu i tożsamości terapeuty” miały miejsce dwa wystąpienia osób duchownych. Ks. Jacek Prusak, jezuita i terapeuta poprowadził wykład na temat „Znaczenie przekonań religijnych psychoterapeuty w procesie psychoterapii”. Wśród osób religijnych czy uduchowionych, ale niereligijnych możemy się spotkać z różnymi postawami wobec zaburzeń psychicznych czy problemów emocjonalnych. Prowadzący wymienił różne sposoby postrzegania powyższych doświadczeń przez takie osoby, jako: (a) oznakę choroby duchowej – jest ono wtedy wynikiem grzechu, słabej wiary, kary Boskiej czy też demonicznego oddziaływania; (b) oznakę zdrowia duchowego – postrzegając objawy zaburzeń psychicznych jako „dowód” na wejście w kryzys duchowy wskazujący na świętość bądź bliskość z Bogiem; (c) doświadczenie o potencjalnie przemieniających skutkach – jest to choroba i nie jest ona po-

żądana, ale może stać się okazją do wzrostu duchowego przy właściwym podejściu do leczenia. Odwołał się do wyników badań nad czynnikami efektywności psychoterapii i poradnictwa psychologicznego. Oczekiwania i preferencje pacjenta/klienta mają wpływ na przebieg i skuteczność psychoterapii. Ich uwzględnienie przez klinicystę w umiarkowany sposób wzmacnia pozytywny wynik leczenia i zmniejsza o 1/3 prawdopodobieństwo wypadnięcia z psychoterapii. Z jednej strony, badania sugerują, że podobieństwa między terapeutą a klientem na poziomie zaangażowania religijnego/duchowego same w sobie nie pozwalają przewidzieć lepszych rezultatów. Z drugiej jednak strony, gdy brani byli pod uwagę wysoce religijni klienci, istnieją pewne dowody na to, że preferują oni terapeutów wyznających więcej wartości religijnych (choć niekoniecznie więcej religijnych przekonań) i mogą zakładać, że tacy terapeuci będą bardziej skuteczni. W ramach tej samej XIV sesji tematycznej wystąpienie miał również ks. Roman Pracki, pastor ewangelicki i terapeuta na temat: „Osobowość czy światopogląd? Osoby duchowe w procesie psychoterapii”. Na konkretnym przykładzie prowadzenia terapii duchownego ukazał wielopłaszczyznowość leczenia. Wykład skupiony był wokół próby odpowiedzi na pytania: Jaka część zgłaszanego kłopotu jest związana z osobowością a jaka ze światopoglądem? Jak eksplorować świat doświadczeń pacjenta starając się równocześnie rozumieć jego religijność i duchowość? Klient – duchowny, niejednokrotnie przychodzi do gabinetu z jednej strony sam ze swoim problemem, ale z drugiej strony, także ze ściśle określoną hierarchią życia i wartości, którym jest podporządkowany w szczególny sposób. Oba wystąpienia zgromadziły bardzo licznie uczestników. Również wywołały ożywioną dyskusję. Wskazuje to na potrzebę zgłębiania problemów aktualnych z racji kulturowych i religijnych w naszym polskim społeczeństwie.

Podobnie bardzo dużym zainteresowaniem cieszyła się X sesja tematyczna dotycząca egzystencjalnego tematu: „Terapeuta wobec obcości śmierci i umierania”. Dwa wystąpienia osób z doświadczeniem pracy z osobami umierającymi: Bogna Kędzierska na temat – „Jestem przy Tobie od Twoich narodzin, tak na wszelki wypadek” – jak być psychoterapeutą w towarzystwie śmierci oraz Bożena Winch – „A może do kolegi? Kilka refleksji wokół trudności doświadczanych przez psychoterapeutę w kontakcie z pacjentem chorym terminalnie”. Pierwszy wykład przybliżył, w poruszający dla odbiorców sposób, zachowania i postawy w obliczu śmierci u osób pomagających. Konfrontacja ze śmiercią, z własnym lękiem przed śmiercią nie jest obszarem refleksji w trakcie szkoleń terapeutycznych. Zdecydowana większość ludzi (terapeutów także) nie zadaje sobie pytań związanych ze świadomością własnej śmiertelności. Odsuwamy je od siebie bojąc się trwogi i rozpacz. Kiedy one się pojawiają, najczęściej czujemy się zupełnie zagubieni – i jako ludzie i jako psychoterapeuci. Jednocześnie rozwój nowych obszarów psychologii – psychologii zdrowia, somatopsychologii – wprowadza pomoc psychologiczną w miejsca, gdzie konfrontacja ze śmiercią staje się głównym tematem. Nie wystarcza standardowe przygotowanie psychoterapeutyczne, czy konkretne techniki pomocy psychologicznej. Dla psychologa, psychoterapeuty i jako człowieka, stanowi to zawsze poważne i trudne wyzwanie.

Druga prelegentka, również w poruszający sposób, w oparciu o własną praktykę, podzieliła się refleksjami na temat możliwości radzenia sobie w sytuacji towarzyszenia osobom terminalnie chorym. Psychoterapia jest procesem mającym do-

prowadzić pacjenta/klienta do zmian w jego świecie wewnętrznym i zewnętrznym. Psychoterapeuta towarzyszy, moderuje, wspiera ten proces. Coraz częściej osoby leczące się z powodu chorób przewlekłych, o których wiadomo, iż leczenie wydłuża czas przeżycia, ale nie prowadzi do całkowitego wyleczenia, szukają pomocy psychoterapeutycznej. Kwestie związane z życiem i śmiercią pojawiają się w kontekście medycznym lub duchowym, rzadko rozważane są w kontekście psychoterapii. Wielu terapeutów uważa, że nie ma wystarczających kompetencji i umiejętności do pracy z osobami przewlekle i terminalnie chorymi. Problem ten wymaga dalszego badania. Oba wystąpienia wywołały szczerą i poważną dyskusję oraz dzielenie się osobistymi doświadczeniami z pracy terapeutycznej.

Po piątej sesji plenarnej miała miejsce dyskusja podsumowująca konferencję, którą moderował dr n. med. Krzysztof Szwejca. Na zakończenie skierowano zaproszenie do udziału w kolejnej konferencji Trzech Sekcji pt. „Władza w psychoterapii”, która odbyła się w Warszawie w dniach 19–21 października 2018.

Ks. dr Zbigniew Kulesz
Wydział Teologii UWM w Olsztynie